

چاپ سوم

متن کامل

ویرایش نهایی

بنام خداوند جان و خرد

فرهنگ نامه شاهنامه

جلد اول

www.ketab.ir

انتشارات سارینا پژوه

۱۳۹۷

سرشناسه	: امیریان، صمد، ۱۳۳۵
عنوان قراردادی	: شاهنامه
عنوان و نام پدیدآور	: فرهنگ‌نامه شاهنامه: شامل شرح و معانی واژه‌ها، اصطلاحات، ضرب‌المثل‌ها، کنایه‌ها، نام‌ها و جای‌ها به همراه بیت یا ابیات به عنوان شاهد، همچنین ساز و برگ و ادوات جنگی و فنون جنگی / تالیف صمد امیریان
مشخصات نشر	: کرمانشاه: انتشارات سارینا پژوه، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۲ ج.
شابک	: دوره: ۴-۳۵-۸۵۰۳-۶۰۰-۹۷۸؛ ج: ۱-۳۶-۸۵۰۳-۶۰۰-۶۷۸؛ ج: ۲-۸-۳۷-۸۵۰۳-۶۰۰-۶۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
موضوع	: فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹-۴۱۶ق. شاهنامه -- واژه‌نامه‌ها
موضوع	: Ferdowsi, Abolqasem. Shahnameh -- Dictionaries
وضعیت ویراست	: ویراست ۲.
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۷ الف ۱۸ الف ۴۴۹۴ PIR
رده‌بندی دیوبی	: ۸۱۴۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۲۱۴۱

نشر سارینا پژوه

نام کتاب: فرهنگ‌نامه شاهنامه (جلد اول)

مؤلف: صمد امیریان

ناشر: انتشارات سارینا پژوه

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت جلد: ۶۵۰،۰۰۰ ریال

تعداد صفحه: ۶۰۰ ص

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: سارینا پژوه

شماره شابک دوره: ۴-۳۵-۸۵۰۳-۶۰۰-۹۷۸

شماره شابک جلد اول: ۱-۳۶-۸۵۰۳-۶۰۰-۹۷۸

فهرست

جلد اول

صفحه	عنوان
۶۵۵	پیشگفتار
۶۴ تا ۶۵	حرف آ: آب
۱۲۰ تا ۶۵	حرف الف (همزه): ابا
۲۷۰ تا ۱۲۱	حرف ب: به
۳۲۸ تا ۲۷۱	حرف پ: پا
۳۶۶ تا ۳۲۹	حرف ت: تا
۳۶۸ تا ۳۶۷	حرف ث: ثبات
۳۹۰ تا ۳۶۹	حرف ج: جالبق
۴۲۰ تا ۳۹۱	حرف چ: چاک
۴۲۶ تا ۴۲۱	حرف ح: حاجب
۴۶۸ تا ۴۲۷	حرف خ: خاتون
۵۵۰ تا ۴۶۹	حرف دال: داد
۵۵۲ تا ۵۵۱	حرف ذال: ذوفنون
۵۹۶ تا ۵۵۳	حرف ر: را

جلد دوم

۶۳۲ تا ۵۹۷	حرف ز: ز
۶۳۴ تا ۶۳۳	حرف ژ: ژاژ
۶۹۸ تا ۶۳۵	حرف سین: ساج
۷۳۸ تا ۶۹۹	حرف شین: ش
۷۴۲ تا ۷۳۹	حرف ص: صاروج
۷۴۶ تا ۷۴۳	حرف ض: ضحاک
۷۵۴ تا ۷۴۷	حرف ط: طائر
۷۶۴ تا ۷۵۵	حرف ع: عاج
۷۷۰ تا ۷۶۵	حرف غ: غاتفر
۷۹۴ تا ۷۷۱	حرف ف: فارقین
۸۰۲ تا ۷۹۵	حرف قاف: قاجارباشی
۸۶۲ تا ۸۰۳	حرف ک: کابل
۹۲۲ تا ۸۶۳	حرف گ: گماز

۹۲۸ تا ۹۲۳

۹۷۶ تا ۹۲۹

۱۰۴۰ تا ۹۷۷

۱۰۵۰ تا ۱۰۴۱

۱۰۸۲ تا ۱۰۵۱

۱۱۰۰ تا ۱۰۸۳

۱۱۰۶ تا ۱۱۰۱

۱۱۴۲ تا ۱۱۰۷

۱۱۴۴ تا ۱۱۴۳

۱۱۵۲ تا ۱۱۴۵

حرف لام: لایه

حرف میم: م (میم)

حرف نون: نازز

حرف واو: و

حرف هـ: هار

حرف ی: یاجوج و ماجوج

ساز و برگ و ادوات جنگی

شخصیت ها

نام پادشاهان

منابع

www.ketab.ir

به نام خداوند جان و خرد

پیشگفتار

یزدان پاک را سپاسگزارم که یاریم نمود تا بتوانم بعد از چاپ اول برای چاپ دوم بعد از چندین سال پژوهش، دوباره به تدوین این فرهنگ نامه دست یازم و با خداوند تعالی دین خود را به حکیم فرزانه توس و شاهنامه پژوهان ادا نمایم، و اکنون برای چاپ سوم و تدوین نهایی از بُن جان یزدان پاک را سپاسگزارم که مرا توان و بخت و زمان آن را داد تا بتوانم آن کتابی که می‌خواستم این فرهنگ‌نامه را بعد از سی سال در تاریخ تیرماه ۱۳۹۷ خورشیدی به پایان برسانم. از آنجا که در کتاب چهل جستار شرح حال فردوسی و بازنگری در شاهنامه را گزارش نموده‌ام در اینجا به اختصار میتوان گفت که: ایران زمین هیچگاه از بزرگان ادب که خواسته‌اند داستانهای گذشته این مرز و بوم را مکتوب نمایند و به نسلهای بعد بسپارند خالی نبوده است. از آن جمله می‌توان از مسعودی مروزی، (طبق تحقیق مسعودی مروزی نخستین کسی است که به نظم روایات تاریخی و حماسی پرداخته، شاهنامه‌ای داشته که از بین رفته. در بعضی از کتابها نام این اثر و

ابیاتی از آن نقل شده که خشونت الفاظ، عدم انسجام آن نشان کهن بودن این منظومه است) ابوالمؤید بلخی، ابوعلی بلخی و دقیقی نام برد. گرچه آنسان که خواسته‌اند به مقصد نرسیدند اما اندیشه و افکارشان قابل ستایش است و گویا مُقدّر بوده آنکه شاهنامه را به گونه‌ای خارق‌العاده و جهانشمول بنگارد استاد خردمند حکیم ابوالقاسم منصور بن حسن فردوسی طوسی باشد. [این نام یعنی ابوالقاسم منصور بن حسن طوسی متخلص به فردوسی هم در دیباجة کتاب دست‌نویس فلورانس (۶۱۴) و هم در ترجمه بُنداری (۶۲۰-۶۲۱)] آمده. استاد ابوالقاسم فردوسی در قریه «بازر» از ناحیه طابان حوالی سالهای ۳۲۹-۳۳۰ هجری قمری (مطابق ۹۴۰-۹۳۹ میلادی) بدنیا آمد طبق تحقیق د. شاهنامه تولد فردوسی ۳۲۹ ه. ق. درست‌تر است زیرا فردوسی در انجام شاهنامه میفرماید

که گفتم من این نامه شاهوار

ز هجرت شد پنج هشتاد بار

و در همان تاریخ انجم کتاب نیز فرموده

همی زیر شعر اندر آمد فلک

چو سال اندر آمد، ده هفتاد یک

چنانچه هفتاد و یک همان سال عمر فردوسی باشد و انجام شاهنامه نیز سال چهارصد ه. ق. باشد، تولد استاد در سال ۳۲۹ ه. ق. و وفات او در دهقانان طوس بود و حدود سال ۳۷۰ ه. ق. به سن حدود ۴۰ سالگی از میان قدیمترین دبک که در قرن چهارم نگارش یافته بود و همچنین شاهنامه‌های منثور (از مهمترین آنها شاهنامه منثور بومنسوری باید نام برد که حاوی تاریخ و داستانهای ایران قدیم بوده) مورد استفاده در تنظیم شاهنامه قرار داده و نظم شاهنامه را آغاز کرده و پس از حدود ۳۰ سال یعنی در سن ۷۰ یا ۷۱ سالگی (سال ۴۰ ه. ق.) تدوین نهایی آن را به پایان رسانیده است. شاهنامه نخستین بار در سال ۳۸۴ ه. ق. تنظیم شده و چنین می‌نماید که در سال ۳۹۴ یا ۳۹۵ ه. ق. نسخه تکمیل شده‌ای از آن آماده گردید. در سال ۴۰۱ ه. ق. بدست محمود رسیده که متأسفانه قدر آن را نشناخت و به همین خاطر فردوسی سخت آزرده می‌شود. مرگ استاد حدود ۴۱۱ ه. ق. نوشته اند که آن زمان اندکی بیش از ۸۰ سال داشته است.

افکار فردوسی با نگاهی گذرا

فرزانه طوس در شاهنامه وقتی سخن را از خرد آغاز می‌کند و خرد را راهنما و راهگشای انسانها می‌داند و به این امر اقرار دارد و با روانی روشن آنرا می‌پذیرد، بنابراین خداوندی را پذیراست که روان، جان، دُئثار (وجدان)، عقل و اندیشه و فرّوهر که هر یک وظیفه خاص دارند به انسان داده

است. از طرف دیگر نیک آگاه است که اندیشهٔ انسان از مرز «نام و نشان و گمان» فراتر نمی‌رود و توان راه یابی به او را ندارد. با یقین به ما می‌گوید که از روی ایمان به وجودش «خستو» شویم و اقرارش نماییم و از فلسفه بافی بیهوده دست بکشیم، او در مورد آفرینش جهان و مردمان و دیگر جانداران اینگونه بیان می‌کند که خداوند از ناچیز (عدم) چیز (شیء و ماده) آفرید و توانایی پدید آورد. به نظر فردوسی از آنجا که حیوانات از خرد و زبان بی‌بهره‌اند و قدرت شناخت نیک و بد را چون انسانها ندارند پروردگار نیز از آنها انتظاری ندارد به همین خاطر انسان خردمند اشرف مخلوقات می‌گردد و بار مسئولیتی عظیم به عهده می‌گیرد که اولین مسئولیت او خویشکاری و خویشتن‌داری است.

فردوسی از «آز» گریزان است زیرا با وجود آنکه انسان پایگاه والایی دارد و پایگاه او از خرد است و مسئولیت نیک و بد را دارد «آز» او را از این پایگاه باز می‌دارد و این چنین هشدار می‌دهد که:

توانگر بود مگر که آوار نیست خنک بنده کش از انباز نیست

اما از نظر اخلاق، نجیب‌ترین چهار را به ادبیات و فرهنگ ایران بخشیده در اشعارش در عین رزمی و سلحشوری و حماسه‌ای، هادای «آزرم» او را احاطه کرده. او که سرمشق متانت و نرم‌گویی است برای وی بسیار مهم است که:

درشتی زکس نشنود، نرم‌گوی سخن تا توانی به آزرم گوی

و در سراسر شاهنامه پیامش این است که همیشه در فراز و نشیبهای زندگی امیدوار باشیم و با کوشش بر سختیها غلبه نماییم.

اثر جاویدان حکیم فرزانه از دو جهت کمی (حدود پنجاه تا شصت هزار بیت) و کیفی (آنچه برای زندگی انسانها نیاز است در این کتاب وجود دارد و برای همهٔ انسانها در تمامی دوران قابل درک است) در میان آثار برجستهٔ فارسی برترین است و در زمرهٔ شاهکارهای ادبی جهان محسوب می‌شود. زیرا این کتاب توانسته ارزشهایی را در خود انعکاس دهد که آن ارزشها فارغ از نژاد و مرز و باورهای منطقه‌ای است. نوآوری و نبوغ حکیم فرزانه سبب شد که نویسندگان و شاعران ایران و جهان احترام ویژه و جنبهٔ استادی همراه با تقدسی خاص برای او قائل شوند. چه زیبا می‌فرماید ابنِ یَمینِ قَرُومَدی

نکته‌ای کاندز سخن، فردوسی طوسی نشاند

تا نپنداری که کس از جمله انسی نشاند